TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNU TASARISI'NIN VATANDAŞLIĞIN İRADE DIŞI KAYBI YOLLARINA YAKLAŞIMI

Dr. Necla ÖZTÜRK*

Giriş

Ülkemizde vatandaşlık konusunu düzenleyen temel kanun, 22 Mayıs 1964 tarihinde yürürlüğe giren 11 Şubat 1964 tarihli 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'dur (TVK).[1] O tarihten bu yana ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda ve bu ihtiyaçların zorlaması ile, Kanunda pek çok değişiklikler yapılmış,[2] yapılan bu değişikliklerle Kanunun sistematiği bozulmuş ve bozulan bu sistematiğin hukuk ilkelerine uygun olarak yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır.[3]

Bununla birlikte, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun, 2001

* Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Uluslararası Özel Hukuk Anabilim Dalı, araştırma görevlisi.

1 *RG* 22 Şubat 1964, S. 11638; http://www.hukukî.net/kanun/403.15.frameset.asp (Erişim tarihi: 28 Nisan 2006); Adı geçen kanunun 47. maddesinin '*bu Kanun yayımından üç ay sonra yürürlüğe girer*' hükmü nedeniyle, Kanun 22 Mayıs 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2 Türk Vatandaşlığı Kanunu, 13 Şubat 1981 tarihinde 2383 sayılı kanunla, 20 Nisan 1989 tarihinde 3540 sayılı kanunla, 27 Mayıs 1992 tarihinde 3808 sayılı kanunla ve 7 Haziran 1995 tarihinde 4212 sayılı kanunla muhtelif kereler değiştirilmiştir. Adı geçen kanunda yapılan bir diğer değişiklik ise, 2003 yılının Haziran ayında yayımlanan iki kanunla yapılmıştır. Bunlardan ilki, 3 Haziran 2003 tarihli *Resmî Gazete*'de yayımlanan 4862 sayılı kanun ile, diğeri ise, 12 Haziran 2003 tarihli *Resmî Gazete*'de yayımlanan 4866 sayılı kanunla yapılan değişikliklerdir. Türk Vatandaşlığı Kanunundaki son değişiklik ise, 29 Haziran 2004 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan 5203 sayılı kanunla yapılmıştır.

3 Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Genel Gerekçesi: http://www.hukukî.net/hukuk/index.php?article=632 (Erişim tarihi: 5 Mayıs 2007); ayrıca, doktrinde de, benzer gerekçelerle yeni bir kanun hazırlanması gereği ileri sürülmüştür: Sargın, Fügen: "*Türk Vatandaşlığı Kanunun'da Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme*", *AÜHFD*, C. 53, S. 1, 2004, s. 27-28.

yılında 1982 Anayasası'nda yapılan değişiklikler ve 2002 yılında yürürlüğe giren Türk Medenî Kanunu'nun getirdiği düzenlemelerle uyumlu hale getirilebilmesi ihtiyacı da kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca, 1 Mart 2000 tarihinde, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi[4] yürürlüğe girmiş, bu sözleşmedeki düzenlemelere paralel olarak, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda bazı değişikliklerin yapılması gündeme gelmiş ve bu amaçlar doğrultusunda Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı (TVKT) hazırlanmıştır.[5]

Hazırlanan tasarı, 1/1192 esas numarası ile 7 Nisan 2006 tarihinde meclise gönderilmiş, Meclis İçişleri Komisyonu ve Avrupa Birliği Uyum Komisyonu'nda tasarı ele alınmış ve adı geçen Komisyonlar Tasarı hakkındaki raporlarını göndermişlerdir.[6]

Bu gerekçelerle hazırlanan Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı, ülkemizde 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılan seçimler nedeniyle –verildiği yasama döneminde kanunlaşmadığı için– kadük duruma düşmüş olmakla birlikte, yeni yasama döneminde, tasarının tekrar gündeme gelmesi beklenmektedir.

Bu makalenin amacı, öncelikle vatandaşlığın irade dışı kaybı halleri ile ilgili olarak Türk hukukundaki gelişmelere değinmek ve vatandaşlığın irade dışı kaybı yolları konusunda, yürürlükteki 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile tasarıyı birlikte ele alarak konuyu bu çerçevede değerlendirmektir.

---

[4] Sözleşme metni için bkz., http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/166.htm. (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2007). Sözleşmeyi imzalayan ülkelerin listesi için bkz., http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=166&CM=8&DF=7/30/2007&CL=ENG. (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2007). Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi hakkında bkz., Güngör, Gülin: '*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi*', MHB Yılmaz Altuğ'a Armağan Özel Sayısı, Yıl: 17-18, Sayı: 1-2, İstanbul 1997-1998, s. 229-250; ayrıca Sözleşme hükümlerinin Türk hukuku ile karşılaştırılması konusunda bkz., Tanrıbilir, F. Bilge: '*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku*', MHB., Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, Yıl: 22, Sayı: 2, İstanbul 2002, s. 791-818.

[5] Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Genel Gerekçesi.

[6] http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1232m.htm. (Erişim tarihi: 7 Ağustos 2007). TBMM'nin resmî internet sitesine göre, tasarının görüşülmek üzere gönderildiği Adalet ve Dışişleri Komisyonları henüz raporlarını göndermemişlerdir: http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanun_tasarisi_gd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=42557. (Erişim tarihi: 7 Ağustos 2007).

I. Vatandaşlığın Kaybının Türk Vatandaşlık Hukukundaki Gelişimine Genel Bakış

En genel anlamıyla vatandaşlığın kaybı, kişinin vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devletle olan hukukî ve siyasî bağının kesilmesi ve o ana kadar sahip olduğu vatandaşlıktan ayrılması anlamına gelir.[7]

Vatandaşlığın kaybı konusunda, vatandaşlığın kazanılmasında olduğu gibi, yerleşmiş müesseseler yoktur. Örneğin, vatandaşlığın kazanılması konusunda yer alan, kan esası, toprak esası, telsik gibi müesseselere vatandaşlığın kaybında rastlanmadığı gibi, vatandaşlığın kaybı nedenleri konusunda da görüş birliği bulunmamaktadır.[8]

Vatandaşlığın kaybı, '*vatandaşlığın sürekliliği*' ilkesinin geçerli olduğu dönemlerde mümkün görülmezken, çağdaş vatandaşlık hukukunun en önemli konularından biri haline gelmiştir. Zira, bu ilkeye rağmen, kişilerin bir ülkeden başka bir ülkeye gitmeleri ve zamanla gittikleri ülkenin vatandaşlığını telsik yoluyla kazanmaları önlenememiştir. Zaman içinde vatandaşlık hukukunda kişinin iradesinin önemi ortaya çıkmış ve vatandaşlık bağının sürekli ve ülkesel olması gerektiği yönündeki ilkenin değiştirilmesi, hem devletin, hem de kişinin menfaatine uygun görülmüştür.[9]

Vatandaşlığın kaybında, devletle kişinin menfaatleri genellikle karşı karşıyadır. Vatandaşlığın, kişinin iradesi dışında kaybı hallerinde ise, devlet menfaatleri ön plana çıkmakta, ilgilinin iradesi önem taşımamaktadır. İrade dışı vatandaşlığın kaybındaki temel düşünce, devletin siyasî, sosyal ya da ekonomik nedenlerle kişiyi artık vatandaşlığında istememesidir. Kişinin iradesi dışında vatandaşlığın kaybında, ilgili kişi vatansız da kalabilir. Bu hal, '*herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır*' şeklindeki vatandaşlık hukukunun direktif ilkelerinden birine aykırı olmasına rağmen, devletler, menfaatlerinin gerektirdiği durumlarda, kişinin vatandaşlığına son verebilmektedirler.[10]

Kişinin iradesi dışında, idarenin tek taraflı tasarrufu ile vatandaşlığın kaybı, milletlerarası hukuka aykırı görülmemiş ve 10 Aralık 1948

---

7 Berki, O. Fazıl, 'Yetkili Makam Kararı İle Türk Vatandaşlığının Kaybı', *AÜHFD,* 1975, C. 32, S. 1-4, s. 117-134.

8 Göger, Erdoğan, *Türk Tâbiiyet Hukuku,* B. 4, Ankara 1979, s. 118.

9 Göger, s. 117.

10 Nomer, Ergin, *Vatandaşlık Hukuku,* B.14, İstanbul 2003, s. 109.

tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde[11] de bazı sınırlamalarla kabul edilmiştir. Beyannamenin 15. maddesinin ikinci fıkrasına göre, '*hiç kimse, keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz*'. Dolayısıyla, milletlerarası hukukta '*keyfi*' olmamak şartıyla devletin tek yanlı olarak, kişinin iradesi dışında vatandaşlığına son verilebileceği kabul edilmektedir. Benzer şekilde, Avrupa Vatandaşlığı Sözleşmesi'nin 4. maddesinin (c) fıkrasında da '*hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından mahrum bırakılamayacaktır*' hükmü bulunmaktadır.

Kişinin iradesi dışında vatandaşlığını kaybetmesinde, '*keyfi*' olmama şartının Türk Vatandaşlığı Kanununda da benimsendiği görülmektedir. Şöyle ki, irade dışı vatandaşlığın kaybı sonucunu doğuracak haller, ancak, kanunla objektif olarak tespit edilir. Kanunda gösterilen nedenler dışında bir nedenle, ilgilinin Türk vatandaşlığını kaybetmesi mümkün değildir. Ayrıca bu husus, Anayasa'nın 66. maddesinin üçüncü fıkrası ile de güvence altına alınmıştır. Buna ek olarak, Anayasanın 66. maddesinin dördüncü fıkrası (ve ayrıca 125. madde ile) vatandaşlığın kaybı sonucunu doğuran idarî kararlara karşı yargı yolu da açık tutularak keyfilik önlenmeye çalışılmıştır.[12]

Vatandaşlığın kaybı konusunda, ülkemizdeki ilk düzenleme 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılmıştır. 28 Ocak 1869 tarihli Tâbiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi[13] öncesinde, vatandaşlığın kaybı hakkında açık ve kesin bir kural bulunmamaktaydı.

Bu kanunnameye göre, vatandaşlığın kaybı (ıskat), iki halde mümkün olabilirdi. Bunlardan birincisi, hûkümetten izin almaksızın, yurt dışında, yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmadır. Diğer neden ise, yabancı bir devletin askerlik hizmetini kabul etme halidir.[14]

---

[11] http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/iheb.html. (Erişim tarihi: 05. Haziran 2007).

[12] Nomer, s. 109.

[13] Kanun dokuz maddeden meydana gelmiştir ve 1851 Fransız Vatandaşlık Kanunun etkisi altında kalmıştır: Göger, s. 19-20, Aybay, Rona, *Vatandaşlık Hukuku,* B. 2, İstanbul 2006, s. 69; ayrıca, kanun metni için bkz., Unat, İlhan, *Türk Vatandaşlık Hukuku, Metinler-Mahkeme Kararları,* Ankara 1966, s. 8 vd. Osmanlı Devleti'ni bu Kanunnameyi yapmaya hazırlayan tarihi nedenler için bkz., Seviğ, M. Raşit, *Devletler Hususi Hukuku* -Giriş, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku-, İstanbul 1983, s. 72 vd.

[14] Fişek, Hicri, *'Türk Vatandaşlığı Kanunu Açısından Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler'*, Prof. Dr. Fadıl Sur'un Anısına Armağan, Ankara 1983, s. 381, Göger, s. 120.

Tâbiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'nde 1917 yılında yapılan değişiklikle, belirtilen kayıp hallerine yenileri eklenmiştir.[15] Bu değişiklikle eklenen vatandaşlığın kaybı halleri şunlardır:

- Yabancı bir devletin, askerlikten başka bir hizmetine, kendi isteği ile girme ve bu hususu resmî makamlara bildirmeme.

- Yukarıda belirtilen bildiriyi yaparak, yabancı bir devletin askerlikten başka bir hizmetinde çalışmakta iken, bu hizmetin terki için yapılan duyuruya rağmen, belirlenen süre içinde hizmeti terk etmeme.

- Seferberlik zamanında askerlik görevi ile ilgili bazı yükümlülükleri yerine getirmeme.

- Firar etme.

Tâbiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi altmış yıl yürürlükte kaldıktan sonra, Cumhuriyet döneminde, 23 Mayıs 1928 tarihli 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu[16] kabul edilmiştir. Bu kanun da, kendisinden önceki mevzuatın genel ilkelerinden ayrılmamış[17] olmakla birlikte, daha ayrıntılı bir düzenleme getirmiştir.

1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun öngördüğü ıskat nedenlerini bütün Türk vatandaşlarına uygulanacak olan nedenler ve Türk vatandaşlarını sonradan kazanmış kişilere uygulanacak olan nedenler olarak iki başlık altında toplamak mümkündür.[18]

1312 sayılı kanunun 9. ve 10. maddelerinde, bütün Türk vatandaşlarına uygulanacak hükümler düzenlenmiştir. Bu maddelere göre,

- Hükümetten izin almadan, kendi isteği ile, yabancı bir devlet vatandaşlığına geçme.

- Yabancı bir devletin askerlikten başka bir hizmetinde çalışırken, bu hizmetin terk edilmesi için verilen emre, süresi içinde uymama.

- Türkiye ile savaş halindeki bir devletin hizmetinde, hükümetten izin almadan çalışmaya devam etme.

---

15 Fişek, *Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler,* s. 381

16 On yedi maddeden meydana gelen 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda nüfusu arttırmak fikri hakimdir ve devlet menfaati üstün tutulmuştur: Göger, s. 20.

17 Göger, s. 120-121.

18 Berki, s. 106-108, Fişek, *Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler,* s. 383 vd.

- Türkiye'nin seferberlik ilan ettiği zamanda, askerlik hizmeti ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmeme.

- Yabancı bir ülkede ikâmet ettiği halde, beş yıldan fazla bir süre ile kendisini Türk konsolosluklarına tescil ettirmeme, vatandaşlığın kaybı nedeni olarak düzenlenmiştir.

1312 sayılı kanunun 11. maddesi ise, Türk vatandaşlığını sonradan kazanmış kişilere özgü ıskat hallerini düzenlemiştir. Bu maddeye göre,

- Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış güvenliğine aykırı eylemlere girişme.

- Askerlik hakkındaki kanunları emrettiği yükümlülükleri yerine getirmeme, ıskat nedenleri olarak sayılmıştır.

Görüldüğü gibi, gerek Tâbiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'nde, gerekse 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda konu '*ıskat*' başlığı altında düzenlenmiştir ve Tâbiiyeti-i Osmaniye Kanunnamesi'nde konu, başlangıçta çok genel olarak düzenlemiş iken, 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu daha ayrıntılı bir düzenleme yapmıştır.

Buna karşılık, vatandaşlığın irade dışı kaybı yolları olarak aşağıda inceleyeceğimiz '*kaybettirme*' ve '*vatandaşlığa alınmanın iptali*' müesseseleri ise, ne Tâbiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'nde, ne de 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda düzenlenmiştir.[19]

II. 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Hükümleri Uyarınca Vatandaşlığın İrade Dışı Kaybı Yolları

Halen yürürlükte olan, 11 Şubat 1964 tarihli 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu[20] '*Türk Vatandaşlığının Kaybı*' üst başlığını kullanarak bir düzenleme yapmış ve Türk Vatandaşlığının kaybı yolları olarak üçlü bir ayrım benimsemiştir; Kanun Yolu ile Kayıp (TVK m. 19), Yet-

[19] Berki, *Vatandaşlığın Kaybı*, s. 124.

[20] Büyük ölçüde 29 Eylül 1952 tarihli İsviçre Vatandaşlığının Kazanılması ve Kaybı Hakkında Federal Kanundan etkilenen bu kanun metni için bkz., Tiryakioğlu, Bilgin/Aygün M./Şengür E., *Türk Uluslararası Özel Hukuk Mevzuatı*, B.2, Ankara 2006. Ayrıca bkz., http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/364.html. (Erişim tarihi: 1 Ekim 2007).

kili Makam Kararı ile Kayıp (TVK m. 20 vd.) ve Seçme Hakkı ile Kayıp (TVK m. 27-28).

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısında ise, Türk Vatandaşlığının kaybı halleri, üçüncü bölümde (TVKT m. 23 vd.) ikili bir ayrım yapılarak düzenlemiştir.[21] Yetkili Makam Kararı ile Kayıp Yolları (TVKT m. 24 vd) ve Seçme Hakkı ile Türk Vatandaşlığının Kaybı (TVKT m. 34-35).[22]

403 sayılı TVK'na göre, Türk vatandaşlığının irade dışı kayıp halleri, kaybettirme, çıkarma ve vatandaşlığın iptalidir. Yürürlükteki Kanundan farklı olarak, tasarıda vatandaşlıktan çıkarma düzenlenmemiştir. Bu nedenle, bu başlık altında, öncelikle hem 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda hem de asarıda düzenlenmiş olan vatandaşlığın irade dışı kaybı nedenlerini –kaybettirme ve vatandaşlığa alınmanın iptali– daha sonra ise TVK da düzenlenmiş olup, tasarıda yer almayan irade dışı kayıp hali –çıkarma– incelenecektir.

Bunun yanı sıra kaybettirme müessesesi; 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nunda düzenlenmiş olup, tasarıda yer almayan kaybettirme nedenleri, hem TVK'da hem de tasarıda düzenlenmiş olan ortak kaybettirme nedenleri ve sadece Tasarıda düzenlenmiş olan kaybettirme nedeni alt başlıklarında ele alınacaktır.

A. Vatandaşlığın İrade Dışı Kaybında Ortak Müesseseler

Vatandaşlığın irade dışı kaybında ortak müesseseler başlığı altında, tasarıdaki sıralama esas alınarak, öncelikle '*kaybettirme*' daha sonra ise '*vatandaşlığa alınmanın iptali*' (tasarıdaki adıyla '*Türk vatandaşlığının iptali*') müesseseleri ele alınacaktır.

1. Kaybettirme

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun '*Yetkili Makam Kararı ile Kayıp*' alt başlığında düzenlenmiş olan vatandaşlığın kaybı hallerin-

[21] Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nda, yürürlükteki kanundan farklı olarak, kanun yolu ile Türk vatandaşlığının kaybı konusu düzenleme dışı bırakılmıştır.

[22] TVKT 34. maddesi '*Türk vatandaşlığını kazanmış olan çocuklar*', 33. maddesi ise '*Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığını kaybetmenin geçerliliği ve sonuçları*' başlığını taşımaktadır.

den biri '*Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler*' başlığı altında düzenlenmiş olan kaybettirmedir ve kanunun 25. maddesinde kaybettirme nedenleri sekiz bent halinde sayılmıştır. Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nda da, yetkili makam kararı ile kayıp yolları başlığı altında düzenlemiş olan konulardan biri, 29. madde ve devamında yer alan '*kaybettirme*' müessesesidir. Dolayısıyla, hem 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda hem de tasarıda düzenlenmiş olan, vatandaşlığın irade dışı kayıp yollarından ilki kaybettirmedir.

Kaybettirme müessesesi her iki düzenlemede de ortak olarak yer almasına rağmen, kaybettirme nedenleri bakımından bazı farklar bulunmaktadır.

a. Türk Vatandaşlığı Kanununda Düzenlenip Tasarıda Yer Almayan Kaybettirme Halleri

aa. İzin Almaksızın Kendi İstekleriyle Yabancı Bir Devlet Vatandaşlığını Kazananlar

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 25. maddesinin (a) bendinde düzenlenmiş olan ilk kaybettirme nedeni, kişinin, izin almaksızın kendi isteğiyle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmasıdır.[23]

Hükmün uygulanabilmesi için gerekli şartlar şunlardır:

- Kişi, yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olmalıdır.

- Kişi, yabancı devlet vatandaşlığını, kendi isteği ile yani iradesi ile kazanmış olmalıdır. Kişi iradesi olmadan yabancı devlet vatandaşlığını kazanmış ise, bu hüküm uygulanamaz. Zira, hükmün uygulanabilmesi için yabancı devlet vatandaşlığının iradî olarak kazanılmış olması gerekir. Örneğin, yabancı bir erkekle evlenmekle, kocasının vatandaşlığını kendiliğinden, iradesi dışında kazanan kadın hakkında bu hüküm dolayısıyla kaybettirme kararı verilemez.

---

[23] İzin almaksızın, kendi isteğiyle yabancı devlet vatandaşlığının kazanılması nedeniyle Türk vatandaşlığının kaybedilmesi konusu, milletvekili seçilmiş birinin, aynı zamanda yabancı devlet vatandaşı olması nedeniyle, Türk siyasal yaşamında tartışmalara neden olmuştur. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Onar, Erdal/Tiryakioğlu, Bilgin, '1982 Anayasasında Milletvekilliği – Vatandaşlık İlişkisi (Merve Kavakçı Olayı)', *Faruk Erem Armağanı,* Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara 1999, s. 557-599.

- Kişi, çıkma izni almamış olmalıdır. Başka bir anlatımla, kişi, yabancı devlet vatandaşlığını izinsiz olarak kazanmış olmalıdır. Aksi halde, izin almak suretiyle yabancı devlet vatandaşlığını kazanmış olanlar hakkında kaybettirme kararı verilemez.

Bu şartlar gerçekleştiğinde, ilgili hakkında Bakanlar Kurulu kaybettirme kararı verebilir.

Bu hüküm Tâbiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'nden beri vatandaşlık mevzuatımızda yer almaktadır ve getiriliş nedeni; kapitülasyonların olduğu dönemde, kötü niyetli kişileri önlemek; kapitülasyonların kaldırılmasından sonra ise, çifte vatandaşlık hallerini önlemektir.[24] Oysa, artık çifte vatandaşlığı önlemek için bir hükme gerek olmadığı gibi, izin almadan başka bir devlet vatandaşlığını kazanmayı, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylem olarak değerlendirmek de güçtür.[25]

Her ne kadar Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde[26] ilgilinin yabancı bir devlet vatandaşlığını kendi isteğiyle kazanması, bir kaybettirme nedeni olarak sayılmışsa da, sözleşmede belirtilen nedenler, âkit devletlerin millî hukuk düzenlemelerinde yer verebileceği nedenler olup, bu nedenlerden hangilerini iç hukuklarına dahil edecekleri konusunda devletlerin münhasır yetkisi bulunmaktadır.[27] Öte yandan, ilgilinin yabancı bir devlet vatandaşlığını izin almadan kazanmış olmasının, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylem olarak kabul edilmesi ve kaybettirme yaptırımına tâbi tutulması da eleştiriye açıktır. Kanaatimizce, yapılan eylem ile eyleme uygulanan yaptırım arasında bir ölçülülük bulunması gerekir. İlgilinin izin almaksızın kendi isteği ile yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanması halinde, ilgili kişiye başka yaptırımların uygulanması mümkündür; ilgilinin vatandaşlığının kaybettirilmesi yoluna gitmeye gerek yoktur. Bu nedenlerle, izin almadan başka bir devlet vatandaşlığını kazanmanın kaybettirme nedeni olarak tasarıda yer almamasının uygun olduğunu düşünüyoruz.

---

[24] Göger, s. 156.

[25] Aynı yönde görüş için bkz., Fişek, *Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler,* s. 386.

[26] Sözleşmenin 7. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre, ilgilinin yabancı devlet vatandaşlığını kendi isteği ile kazanması hali, akit devletlerce vatandaşlığın kaybında hukukî sebeplerden biri olarak sayılmıştır.

[27] Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 3. maddesinin birinci fıkrasında, vatandaşlık hukuku alanında, devletin kendi vatandaşlarını kendisinin belirleyeceği konusunda münhasır bir yetkiye sahip olduğu esası kabul edilmektedir.

bb. Muvazzaf Askerlik Hizmetini Yapmak veya Yurt Savunmasına Katılmak İçin Yapılan Çağrıya Uymamak

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 25. maddesinin (ç) bendine göre, yurt dışında bulunup da muvazzaf askerlik görevini yapmak veya Türkiye'de savaş ilanı üzerine, yurt dışında bulunup da yurt savunmasına katılmak için yetkili kılınmış makamlar tarafından usulen yapılacak çağrıya mazeretsiz olarak üç ay içinde icabet etmeyenler hakkında kaybettirme kararı verilebilir.

Bu bendin uygulanabilmesi için gerekli şartlar şunlardır:

- Öncelikle, ilgili yurt dışında bulunmalıdır. Kişinin yurt dışında bulunma sebebi önemli değildir.

- İlgiliye çağrıda bulunulmuş olmalıdır. Bu çağrının nedeni, ilgilinin muvazzaf askerlik hizmetini yapması ya da savaş halinin ortaya çıkmış olması nedeniyle ülke savunmasına katılmasını istemek olmalıdır.

- İlgiliye yapılan bu çağrı, yetkili makamlar tarafından ve usulüne uygun olarak yapılmış olmalıdır. Eğer, ilgiliye yapılan çağrı usulüne uygun olarak yapılmamışsa, bu çağrıya uymama, bir kaybettirme nedeni olamaz.[28] Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin (TVKUY)[29] 36. maddesinin (ç) bendine göre, usulen yapılacak çağrı, Türk kanunları ile, ilgilinin oturduğu yabancı memleket mevzuatının tespit ettiği şekle göre belirlenir. Örneğin, adresi bulunamayan bir kişiye, *Resmî Gazete*'de ilan yoluyla çağrı yapılması, usulüne uygun bir çağrı olarak nitelendirilemez.[30]

- İlgiliye, yapılan çağrı ile üç aydan az olmamak üzere bir süre verilmiş olmalıdır.

- İlgilinin, çağrıya uymaması bir mazerete dayanmamalıdır. Kanundaki 'mazeret' ile neyin kastedildiği ise, yönetmeliğin adı geçen hükmünde düzenlenmiştir. Buna göre, mazeret, askerlik kanunları çerçevesinde düşünülecek ve değerlendirilecektir.

---

28 Doğan, s. 129.
29 Metinde 'Yönetmelik' olarak da adlandırılmıştır.
30 Fişek, *Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler,* s. 390.

cc. Askere Sevk Sırasında veya Kıtalarına Katıldıktan Sonra Yurt Dışına Kaçıp da Kanunî Süre Içinde Dönmeyenler

Askerlikle ilgili bir diğer kaybettirme nedeni, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 25. maddesinin (d) bendinde düzenlenmiştir. Bu hükmün uygulanabilmesi için gerekli koşulları ise şunlardır:

- İlgili kişi, yurt içinde fiilen askere alınmış olmalıdır.

- Askere alınan kişi, kıtasına sevk edilirken ya da kıtasına katıldıktan sonra firar etmiş olmalıdır. Askere sevk edilmeden önce askerlikten kaçan kişiler hakkında bu hükme dayanarak kaybettirme kararı verilemez.

- İlgili, yurt dışına kaçmış olmalıdır. Askere sevk sırasında ya da kıtasına katıldıktan sonra, askerden kaçan kişiler, eğer yurt içindelerse, bu kişiler hakkında kaybettirme kararı verilemez. Askerlikten kaçanlar hakkında vatandaşlığın kaybettirilmesi kararı verilebilmesi için, bu kişilerin yurt dışına kaçmış olmaları gerekir.

- İlgili, kanunî süre içinde dönmemiş olmalıdır. Burada kanunî süreyi belirlemede esas alınacak kanun, Askerlik Kanunu'dur.

dd. Silahlı Kuvvetler Mensupları İle Askerlik Görevini Yapmakta Olanlardan Görev, İzin, Hava Değişimi veya Tedavi Için Yurt Dışında Bulunup da, Süresi Bittiği Halde Mazeretsiz Olarak Üç Ay İçinde Geri Dönmeyenler

Askerlikle ilgili son kaybettirme nedeni 25. maddenin (e) bendinde düzenlenmiş olup, hükmün uygulanabilmesi için gerekli koşullar şunlardır:

- İlgili, ya silahlı kuvvetler mensubu ya da askerlik görevini yapmakta olmalıdır.

- Silahlı kuvvetler mensubu olan ya da askerlik görevini yapmakta olan ilgilinin, görev, izin, hava değişimi ya da tedavi amacıyla yurt dışına çıkmış olması gerekir. İlgili yurt dışına, usulüne uygun olarak ve belli bir süre için çıkmış olmalıdır. Yurt dışına çıkış, usulüne uygun değilse, bu madde hükmüne dayanılarak kaybettirme kararı verilemez.

- Usulüne uygun olarak yurt dışına çıkmış olan kişiye verilmiş olan muayyen süre bitmiş olmalıdır. Buna ek olarak, ilgili muayyen sürenin bitmesinden sonraki üç ay içinde de göreve dönmemiş olmalıdır.

- İlgilinin, göreve dönmemesinin mazereti olmamalıdır. Burada hangi hallerin mazeret olarak kabul edileceği yine askerî kanunlar çerçevesinde belirlenecektir.

Askerliğe ilişkin kaybettirme nedenlerini bu şekilde belirttikten sonra, öncelikle şunu belirtmekte fayda vardır. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 25. maddesinin (ç), (d) ve (e) bentlerinde düzenlenmiş olan bu kaybettirme nedenlerinin sonuç doğurabilmesi için, Millî Savunma Bakanlığı'nın teklifi ve Bakanlar Kurulu'nun kararı gerekir. Ayrıca, bu hallerde, ilgili, Bakanlar Kurulu'nca kaybettirme kararı verilmeden önce yurda dönerse, artık hakkında kaybettirme kararı verilemez.

Askerlikle ilgili kaybettirme nedenlerinin düzenlendiği, 25. maddenin (ç), (d) ve (e) bentleri de Tasarıda yer almamaktadır. Gerçekten de, askerlik hizmetinin vatandaşlık kazanmada ya da kaybetmede bir şart olup olmaması gerektiği yönündeki soru, toplumdan topluma ve zamandan zamana farklılık göstermiştir. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda askerlik hizmetine vatandaşlığın kaybı açısından geniş yer verilmiş ve sekiz kaybettirme nedeninden üçü askerlik konusu ile ilişkilendirilmiştir. Oysa ki, kişinin devlete karşı askerlik hizmetinden daha önemli yükümlülükleri bulunmaktadır. Ayrıca, ilgilinin devlete karşı yükümlülüklerini yerine getirmemesinin yaptırımının vatandaşlığını kaybetmek olması da hakkaniyete aykırıdır.[31] Bu nedenlerle tasarıda askerliğe ilişkin kaybettirme nedenlerine yer verilmemesinin isabetli bir tercih olduğu kanısındayız.

Şu ana kadar incelediğimiz bu dört kaybettirme nedeniyle ilgili olarak, tasarının 44. maddesinde bir düzenleme bulunmaktadır. '*403 sayılı Kanuna göre Türk vatandaşlığını kaybedenler*' başlığını taşıyan bu madde, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 25. maddesinin (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca Türk vatandaşlığını kaybetmiş olanların durumuna ilişkindir. Buna maddeye göre, anılan bentlere göre Türk vatandaşlığını kaybetmiş olan kişiler başvurmaları halinde, millî güvenlik ve kamu düzeni açısından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak kaydıyla, Türkiye'de ikâmet etme şartı aranmaksızın, Bakanlar Kurulu Kararı ile yeniden Türk vatandaşlığına alınabilirler.

[31] Göger, s. 150-151.

ee. Yetkili Makam Kararı ile Türk Vatandaşlığını Kazananlara İlişkin Kaybettirme Nedeni

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nunda yer alıp, tasarıda yer almayan bir diğer kaybettirme nedeni, 25. maddenin (f) bendinde düzenlenmiş olan, yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanmış olanlara yönelik kayıp halidir. Bu hükme göre, yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazandıktan sonra kesintisiz olarak yedi yıl Türkiye'de oturmuş ve Türkiye ile ilgi ve bağlılığını kesmediğine ve Türk vatandaşlığını devam ettirmek istediğine dair resmî temas ve işlemlerde bulunmayanlar hakkında kaybettirme kararı verilebilir.

Bu hükme göre, kaybettirme kararı verilebilmesinin şartları şunlardır:

- İlgili, Türk vatandaşlığını, yetkili makam kararı ile -genel olarak vatandaşlığa alınma (m. 6), istisnaî olarak vatandaşlığa alınma (m. 7) veya yeniden vatandaşlığa alınma (m. 8) yollarından biri ile- kazanmış olmalıdır. Türk vatanaşlığı, yetkili makam kararı ile değil de, başka bir sebeple kazanılmış ise, bu hükme dayanılarak, kaybettirme kararı verilemez. Türk vatandaşlığını, evlenme ya da evlat edinme gibi nedenlerle, hukukî bir işlemin kanunî sonucu olarak kazanmış kişiler hakkında bu madde hükmü uygulanamaz.

- İlgilinin, kesintisiz yedi yıl Türkiye dışında oturmuş olması gerekir. Burada, oturmuş olma ya da sakin olma yeterli olup, kişinin ikâmetgah sahibi olmasına gerek yoktur.

- İlgili, en az yedi yıl Türkiye ile ilgisini ve bağlılığını kesmiş olmalıdır. Bu yedi yıllık sürenin başlangıcı, yurt dışına çıkış tarihi değil, Türkiye ile ilgi ve bağlılığını gösteren son işlem tarihidir.[32]

- İlgili, Türkiye ile ilgisini ve bağlılığını kesmediğine ve Türk vatandaşlığını muhafaza etmek istediğine delalet edecek resmî temas ve işlemlerde bulunmamalıdır. İlgili Türkiye'ye gelmiyor, ancak, doğum, ölüm, evlenme gibi kişisel bilgilerini Türk konsolosluğuna bildiriyor, askerliğe ilişkin işlemlerini yine konsolosluk aracılığı ile takip ediyor olabilir. Bu gibi hallerde, ilgilinin Türkiye ile ilgi ve bağının devam ettiği kabul edilir ve bu hükme dayanarak kaybettirme kararı verilemez.

[32] Doğan, s. 131.

Bu bende göre, kaybettirme kararının verilebilmesi için, ilgilinin belirlenen süre içinde Türkiye ile ilgi ve bağlılığının devam edip etmediğini tespit etmek gerekmektedir. Ancak, bunun tespiti güç olduğu gibi, nasıl tespit edileceği de ayrı bir sorundur.

Öte yandan, yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanmış kişilere ilişkin bu kaybettirme nedeni, Anayasanın 66. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiş olan '*hukukîlik ilkesi*' ve '*müktesep vatandaş ile an'asıl vatandaş arasında ayrım yapılamamalıdır*' hükmünü getiren, Avrupa Vatandaşlığı Sözleşmesinin 5. maddesinin ikinci fıkrası ile bağdaşmamaktadır. Bu nedenlerle hükmün Tasarıda yer almaması uygun olmuştur.

ff. Birden Fazla Vatandaşlığa Sahip Olan Türk Vatandaşlarına İlişkin Kaybettirme

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda düzenlenmiş olup da, Tasarıda yer almayan son kaybettirme nedeni, 25. maddenin (h) bendinde yer alan düzenlemedir. Bu bende göre, herhangi bir yolla yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olup, kesintisiz en az yedi yıl Türkiye dışında oturan ve Türkiye ile ilgi ve bağlılığını kesmediğine ve Türk vatandaşlığını muhafaza etmek istediğine delalet edecek resmî temas ve işlemlerde bulunmayanlar hakkında Bakanlar Kurulu kaybettirme kararı verebilir.

Bu hükme göre kaybettirme kararı verilebilmesi için aranan şartlar şunlardır:

- İlgilinin, Türk vatandaşlığını koruyarak, başka bir devlet vatandaşlığını kazanmış olması gerekir. Başka bir anlatımla, ilgili birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olmalıdır. Bu hükme göre, kaybettirme müeyyidesinin uygulanabilmesi için, kişinin yabancı devlet vatandaşlığını herhangi bir yolla kazanmış olması yeterli olup, ilgilinin iradî ya da irade dışı yabancı devlet vatandaşlığını kazanmış olmasının herhangi bir önemi yoktur.

- İlgili, kesintisiz, en az yedi yıl, Türkiye dışında oturmuş olmalıdır. Bu bende göre de, ikâmetgah sahibi olmaktan bahsedilmemekte, sadece oturması yeterli görülmektedir.

- İlgili, Türkiye ile ilgi ve bağlılığını kesmediğine ve Türk vatandaşlığını korumak istediğine delalet edecek resmî temas ve işlemlerde bulunmamalıdır. İlgilinin, Türkiye'de taşınmaz mallarının veya işyerinin bulunması, aile üyelerinden bir kısmının Türkiye'de yaşıyor olması ve bunlarla ilişkilerini sürdürüyor olması, medenî hal değişiklikleri gibi olayları Türk makamlarına bildiriyor olması ya da askerlikle ilgili işlemlerini takip etmesi gibi olaylar, ilgilinin Türkiye ile ilgi ve bağının devam ettiğine delalet eden temas ve işlemlerdir.

TVK'nın 25. maddesinin (f) bendinde olduğu gibi burada da ilgilinin, Türkiye ile ilgi ve bağlılığının devam edip etmediğinin tespiti kolay değildir.

Hem 25. maddenin (f), hem (h) bendinde yer alan kaybettirme sebepleri diğer nedenlerle de eleştiriye açıktır. Bir kere, bu bentlerde belirtilmiş olan nedenleri, vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylem olarak kabul etmek güçtür. Diğer bir husus ise, kanun koyucunun bu hükümleri getirirken dayandığı esaslardır. Kanun koyucu, yukarıda incelediğimiz son iki bentte, iki grup Türk vatandaşı –yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazananlar ile herhangi bir yolla yabancı devlet vatandaşlığını kazananlar– için, vatandaşla devlet arasında gerçek bir bağın kalmadığı esasına dayanarak kaybettirme nedenleri belirlemeye çalışmıştır. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi de, '*ülke dışında mutaden sakin vatandaş ile millî devlet arasında gerçek bir bağın bulunmaması*' nı vatandaşlığın kaybı nedeni olarak kabul etmektedir. Her ne kadar, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 25. maddesinin (f) ve (h) bentlerinde düzenlenen kaybettirme hallerinin '*tabiiyetin gerçekliği ilkesi*'ne hizmet ettiği ileri sürülebilirse de, böyle bir kayıp sebebinin sadece yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanmış olanlar ya da sonradan başka bir devlet vatandaşlığını kazanmış olan Türk vatandaşları bakımından düzenlenmesi tutarlı bir yaklaşım olarak kabul edilemez. Kanunkoyucu, vatandaş ile devlet arasında gerçek bir bağın kalmamasını, kaybettirme nedeni olarak kabul ediyorsa, bunu müktesep vatandaş – an'asıl vatandaş ayrımı gözetmeksizin yapmalıdır. Aynı şekilde, gerçek bir bağın kalmaması kaybettirme sebebi olacak ise, çifte/çok vatandaşlığa sahip olan Türk vatandaşları ile sadece Türk vatandaşlığına sahip olanlar arasında da bir ayırım yapılmamalıdır. Yürürlükteki kanunun 25. maddesinin (f) bendindeki hüküm, müktesep vatandaşlar ile aslî vatandaşlar; (h) bendindeki hüküm ise,

çifte vatandaşlığa sahip Türk vatandaşları ile çifte vatandaşlığa sahip olmayan Türk vatandaşları arasında ayırımcılık yapmaktadır.

Dolayısıyla, yukarıda belirtilen nedenlerle, tasarıda bu tür kaybettirme sebeplerine yer verilmemiş olmasının uygun olduğunu düşünüyoruz. Kaldı ki, tasarının çifte/çok vatandaşlığa karşı yaklaşımının olumlu olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Tasarının '*tanımlar*' başlığını taşıyan 3. maddesinde çok vatandaşlığın tanımının yapılması ve ayrıca 45. maddede[33] çifte/çok vatandaşlar için özel bir düzenlemeye yer verilmiş olması tasarının çifte/çok vatandaşlığa karşı olumlu yaklaşımını açıkça ortaya koymaktadır. tasarının, bir yandan çifte vatandaşlığa olumlu yaklaşırken, öte yandan çifte vatandaşlığa sahip olanlar için 25. maddenin (f) ve (h) bentlerindeki kaybettirme sebeplerini muhafaza etmesi çelişkili olurdu.

b. Türk Vatandaşlığı Kanunu ile Tasarıda Düzenlenen Ortak Kaybettirme Halleri

Hem 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda, hem de Tasarıda ortak olarak düzenlenmiş, iki kaybettirme nedeni bulunmaktadır. Bu başlık altında bu kaybettirme nedenleri ve şartları incelenecektir.

aa. Yabancı Bir Devletin Türkiye'nin Menfaatine Uymayan Hizmetinde Bulunanlar

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nunda ve tasarıda düzenlenmiş olan, ortak kaybettirme nedenlerinden ilki, kanunun 25. maddesinin (b) bendinde, tasarının ise '*Türk vatandaşlığını kaybettirme*' başlığını taşıyan 29. maddesinin (a) bendinde düzenlenmiştir. Kanunun 25. maddesinin (b) bendine göre, yabancı bir devletin, Türkiye'nin menfaatlerine uymayan herhangi bir hizmetinde bulunup da hûkümetçe, bu görevi bırakmaları kendilerine yurt dışında elçilik veya konsolosluklarımız, yurt içinde ise mahalli mülkîye amîrleri tarafından bildirilmesine rağmen üç aydan az olmamak üzere verilecek münasip bir süre içerisinde kendi istekleriyle bırakmayanlar hakkında vatandaşlığın kaybına karar verilebilir.

[33] Bu maddeye göre, herhangi bir nedenle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanan kişilerin, bu durumlarına ilişkin belgeleri ibraz etmeleri halinde, nüfus kütüklerine, çok vatandaşlığa sahip olduklarına ilişkin açıklama yapılır.

Bu bende göre, Türk vatandaşlığının kaybettirilebilmesi için gerekli şartları şu şekilde belirlemek mümkündür:

- İlgili, yabancı bir devletin, Türkiye'nin menfaatine uymayan herhangi bir hizmetinde bulunuyor olmalıdır. Yönetmeliğin 36. maddesinin (b) bendine göre, bu hizmetin yapıldığı yerin yurt içi veya yurt dışı olmasının önemi olmadığı gibi, hizmetin resmî ya da özel, askerî veya sivil olmasının da önemi yoktur. Önemli olan, yapılan hizmetin Türkiye'nin menfaatlerine uygun olmamasıdır. Bu bentte yer alan '*menfaat*' kavramı açık değildir ve bu nedenle, vatandaşlık hukukunda aranan istikrar ilkesine aykırılık teşkil ettiği ileri sürülmektedir.[34] Yönetmeliğin aynı maddesi uyarınca, hangi tür hizmetlerin Türkiye'nin menfaatlerine uygun olmadığına karar verme yetkisi, Bakanlar Kuruluna aittir.

- Yetkili makamlarca ilgiliye, yabancı devlete hizmet niteliği taşıyan görevini bırakması gerektiği yönünde bildirimde bulunulmuş olmalıdır. İlgili hangi tür hizmetlerin Türkiye'nin menfaatine aykırı olduğunu bilebilecek durumda olmadığından, görevi bırakması konusunda bildirim yapılmadan, hakkında kaybettirme kararı verilmesi mümkün değildir. Ayrıca, bu bildirimin yazılı olması gerekmektedir.[35]

- İlgiliye görevi bırakması yönündeki bildirim, yurt içinde mahalli mülkîye amîrleri, yurt dışında elçilik veya konsolosluklarca yapılmalıdır.

- İlgiliye görevi bırakması için üç aydan az olmayan, uygun bir süre verilmiş olmalıdır. İlgiliye verilecek süre, kişinin durumu ve hizmeti bırakabilme imkânı nazara alınarak tespit edilmelidir. Ancak, ilgiliye verilecek bu süre, her halde üç aydan az olmamalıdır.

Yapılan bildirime rağmen verilen süre içinde ilgili iradî olarak hizmete devam ediyor olmalıdır. Şayet, ilgili kendi iradesi dışında hizmete devam ettirilmiş ise, bu durumda kişiye kaybettirme müeyyidesinin uygulanması mümkün değildir. Çünkü bu halde kişi kendi iradesi ile değil, cebir veya şiddet kullanılarak hizmete devam ettirilmektedir.[36]

---

34 Göger, s. 155.
35 Aybay, s. 236.
36 Nomer, s. 119; Doğan, s. 128.

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'ndaki bu düzenleme tasarıda da yer almıştır. Tasarının 25. maddesinin (a) bendindeki düzenlemede birkaç nüans bulunmaktadır ve düzenleme aynen şöyledir: '*Yabancı bir devletin, Türkiye'nin menfaatlerine uymayan herhangi bir hizmetinde bulunup da bu görevi bırakmaları kendilerine yurt dışında dış temsilcilikler, yurt içinde ise mülki amîrleri tarafından bildirilmesine rağmen, üç aydan az olmamak üzere verilecek uygun bir süre içerisinde kendi istekleri ile bu görevi bırakmayanlar*'. Görüleceği üzere, kanundaki '*Hûkümetçe*' ibaresi tasarıda bulunmamaktadır ve '*elçilikler veya konsolosluklar*' ibaresi yerine, yine aynı anlama gelen, '*dış temsilcilikler*' kavramı uygun görülmüştür.

Tasarı ile kabul edilen bu ilk kaybettirme nedeni –yabancı bir devletin, Türkiye'nin menfaatlerine uymayan herhangi bir hizmetinde bulunmak– diğer şartların da gerçekleşmesiyle bir kaybettirme nedeni olarak tespit edilmiştir. Türkiye'nin menfaatine uymayan hizmet, zamana ve koşullara göre değişen bir kavram olma özelliğini taşıdığı için, tasarıda bu kavramın tanımlanması yoluna gidilmediği gibi, hangi durumların bu kavram içine gireceğini de belirtilmemiştir. Dolayısıyla, tasarının bu konudaki yaklaşımının isabetli olduğunu düşünüyoruz. Kaldı ki, bu konudaki değerlendirmeyi yapacak olan makamın Bakanlar Kurulu olmasının, ilgili kişi bakımından güvence sağlayacağı hususunun da göz ardı edilmemesi gerekir.[37]

Tasarının 25. maddesinin (a) bendindeki düzenleme, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 7. maddesinin (d) fıkrasında yer alan '*Akit devletin önemli menfaatlerine ciddi surette zarar veren fiillerde bulunmak*' hükmü ile esasen aynı doğrultudadır. Ancak, Tasarının söz konusu maddesinde kullanılan '*menfaat*' kavramı için yaptığımız açıklamalar, Sözleşme için de geçerlidir.

bb. Türkiye'nin Savaş Halinde Olduğu Bir Ülkenin Her Türlü Hizmetinde Bulunanlar

Hem 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda, hem de tasarıda düzenlenmiş olan ikinci ve son ortak kaybettirme nedeni ise, savaş haline ilişkin bir durumdur. Kanununun 25. maddesinin (c) bendine göre, Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin her türlü hizmetinde kendi istekleriyle Hükümetin izni olmadan çalışmaya devam eden Türk Vatandaşları hakkında kaybettirme kararı verilebilir.

---

[37] Aybay, s. 236; Fişek, *Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler,* s. 388.

Bu bende göre, kaybetmenin gerçekleşmesi aşağıdaki şartların varlığına bağlıdır:

- Bu hükmün uygulanabilmesi için, Türk vatandaşının hizmetinde bulunduğu yabancı ülke ile Türkiye'nin savaş halinde bulunması gerekmektedir. Türk Vatandaşının yabancı devlete sağladığı hizmetin türü önemli değildir. Ayrıca, verilen hizmetin Türkiye'nin menfaati ile çelişiyor olmasının da önemi yoktur. Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin her türlü hizmetinde bulunmak vatandaşlıkla bağdaşmayan bir eylem olarak kabul edilmektedir.[38]

- İlgiliye, hizmeti bırakması hususunda, bir bildirim yapılması gerekli değildir. İlgilinin hizmetinde bulunduğu yabancı devlet ile Türkiye arasında savaş halinin ortaya çıkmasıyla, başka hiçbir uyarıya gerek kalmaksızın hizmeti kendiliğinden bırakması beklenmektedir.[39]

- İlgilinin, yabancı devlet hizmetinde kendi iradesi ile çalışıyor olması gerekir. İlgilinin hizmete devamı, iradesi dışında gerçekleştiriyor ise, hakkında kaybettirme kararı verilmez.[40] Örneğin, çalışma kampına konulma, ilgilinin çeşitli nedenlerle hizmete devam etmeye zorlanıyor olması halinde kaybettirme kararı verilmeyecektir.[41]

-Türk vatandaşının yabancı devletin hizmetinde çalışmasına devam etmesi konusunda Türk hûkümeti izin vermemiş olmalıdır. Başka bir anlatımla, ilgili Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin hizmetinde bulunmaya hûkümetin izni ile devam ediyor ise, bu halde kaybettirme kararının verilmesi mümkün değildir. Bu iznin hangi hallerde ve nasıl verileceği konusunda açıklık bulunmamakla birlikte, konunun özelliği nedeniyle bu anlaşılabilir bir düzenleme şeklidir.[42]

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda yer alan bu düzenleme hemen aynen korunarak tasarıda da yer almaktadır. Tasarının 29. maddesinin (b) bendi konuyu şu şekilde düzenlemiştir. '*Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin her türlü hizmetinde Bakanlar Kurulu'nun izni olmaksızın kendi istekleriyle çalışmaya devam edenler*' hakkında kaybettirme kararı verilebilir.

---

38 Aybay, s. 234; Doğan, s. 128-129.
39 Nomer, s. 119; Aybay, s. 234
40 Nomer, s. 119; Aybay, s. 235; Doğan, s. 129.
41 Uluocak, s. 85; Aybay, s. 235.
42 Uluocak, s. 85; Aybay, s. 235; Doğan, s. 129.

Avrupa Vatandaşlığı Sözleşmesi'nde, '*başka bir ülkede izinsiz askerlik hizmetinde bulunma*' dışında, askerliğe ilişkin herhangi bir kaybettirme nedeni yer almadığı gibi, savaş gibi olağanüstü duruma işaret eden bir kaybettirme nedeni de bulunmamaktadır. Bu hükmün tasarıda yer alması, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile olan uyumunu bozduğu gerekçesiyle eleştirilebilir. Bununla beraber, savaş halinin istisnaî bir durum olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu duruma özgü bir kaybettirme sebebinin kabul edilmiş olması anlaşılabilir. Kaldı ki, böyle bir hüküm kanunlarında yer almasa bile, birçok devlet savaş halinde, düşman devlete hizmet eden kendi vatandaşları için cezai yaptırımlar içeren yasal düzenlemeleri yapabilme imkânına zaten sahiptir.

c. Tasarıda Düzenlenip Türk Vatandaşlığı Kanununda Yer Almayan Kaybettirme Hali

Tasarının 29. maddesinin (c) bendinde düzenlenmiş olan kaybettirme nedeni ise, yeni getirilmiş bir düzenlemedir. Tasarının genel gerekçesinden, bu düzenlemenin getiriliş nedeninin, Tasarının, Avrupa Vatandaşlığı Sözleşmesi ile paralellik sağlaması yönündeki çabası olduğu belirtilmiştir.

aa. Başka Bir Ülkede İzinsiz Askerlik Hizmetinde Bulunanlar

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın 29. maddesinin (c) bendinde, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda yer almayan, vatandaşlığın kaybı hallerinden sonuncusu düzenlenmiştir. Bu bende göre, izin almaksızın yabancı bir devletin hizmetinde gönüllü askerlik yapmak vatandaşlığın kaybı nedenidir**.**

Bu bendin uygulanabilmesi için gerekli şartları şu şekilde belirlemek mümkündür.

- Öncelikle, ilgilinin, başka bir ülke için askerlik hizmetini yapıyor olması gerekir.

- İlgili, askerlik hizmetini izinsiz olarak yapmalıdır. Başka bir anlatımla, ilgili başka bir ülke için askerlik hizmeti yapmak için izin almışsa, bu hükme dayanarak hakkında kaybettirme kararı verilemeyecektir.

- Son olarak, ilgilinin, askerlik hizmetini gönüllü yapıyor olması gerekmektedir.

Buna göre, askerlik hizmetini yapma konusunda ilgili gönüllü değilse, buna zorlanmışsa, hakkında kaybettirme kararı verilemeyecektir.

Bu şartların gerçekleşmesi halinde, ilgili hakkında kaybettirme kararı verilebilecektir.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile paralel düzenlemeler getirme çabasında olan Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nda yer alan bu düzenleme, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 7. maddesinin (c) bendinde de benimsenmiştir. Bu bende göre, gönüllü olarak yabancı askerî kuvvetlerde askerlik yapmak, vatandaşlığın kaybı nedeni olarak sayılmıştır.[43] Kanaatimizce, askerlik gibi, ülke savunması için önem taşıyan bir hizmetin yabancı bir ülkede gönüllü olarak yapılıyor olmasının vatandaşlığın kaybettirilmesi nedeni olarak düşünülmesi yerinde bir tercihtir.

---

[43] Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 7. maddesinde, vatandaşlığın kanun yoluyla veya yetkili makam kararıyla kaybında millî hukuk düzenlemelerinin yer verebileceği hukukî sebepler şu şekilde belirlenmiştir:

Yabancı bir devlet vatandaşlığını ilgilinin kendi isteği ile kazanması,
Akit devlet vatandaşlığının hile, yalan beyan veya başvuru sahibine atfedilebilen ve vatandaşlığa alınmaya etkili bir vakıanın gizlenmesi suretiyle kazanılması,
Yabancı askerî kuvvetlerin hizmetinde gönüllü olarak bulunmak,
Akit devletin önemli menfaatlerine ciddi surette zarar veren fiillerde bulunmak,
Ülke dışında mutaden sakin vatandaş ile millî devleti arasında gerçek bir bağın bulunmaması,
Akit devlet hukukuna uygun olarak çocuğun kanun hükmü icabı doğumla vatandaşlık kazanmasına yol açmış ön şartların çocuk reşit olmadan önce ortadan kalkmış olması,
Çocuğun evlat edinenin veya evlat edinenlerden birinin vatandaşlığını kazanması halinde evlat edinmedir.

Bununla birlikte, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 7. maddesinin 3. fıkrasına göre, ilgili vatansız kalacak ise, belirtilen bu nedenlerden dolayı dahi vatandaşlığın kaybı mümkün değildir. Bunun tek istisnası, hile, yalan beyan veya başvuru sahibine atfedilebilen ve vatandaşlığa alınmaya etkili bir vakıanın gizlenmesi suretiyle kazanılması durumudur. Böylelikle, sözleşmenin öncelikli amacının vatansızlığı önlemek olduğu ortadadır. Ayrıca, bu husus sözleşmenin 4. maddesinin (b) fıkrasında da '*vatansızlık önlenecektir*' şeklinde ifade edilmiştir.

d. 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile Tasarıya Göre Kaybettirme Kararı Verilmesi ve Kaybettirme Kararının Sonuçları Bakımından Değerlendirilmesi

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda olduğu gibi, tasarıda da, Bakanlar Kurulu, kaybettirme kararı verip vermeme konusunda takdir yetkisine sahiptir. Şöyle ki, ilgilinin eylem ve işlemleri, tasarıda aranan şartları taşıyor olsa bile, Bakanlar Kurulu kaybettirme kararı vermek zorunda değildir. Zira, tasarının 29. maddesi "*Bakanlar Kurulu kararı ile kaybettirilebilir*" şeklinde bir düzenleme getirmiştir.

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 29. maddesi Türk vatandaşlığını kaybedenlerin hukukî statüsünü düzenlemektedir. Buna göre, Türk vatandaşlığını kaybeden kişi, yabancı statüsüne geçer. Adı geçen kanunun 34. maddesine göre de, kaybettirme kararları şahsîdir. İlgilinin eş ve çocuklarını etkilemez.

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın 30. maddesi, '*Türk vatandaşlığının kaybettirilmesinin geçerliliği ve sonuçları*' başlığını taşımaktadır. Adı geçen maddenin birinci fıkrasına göre, Türk vatandaşlığının kaybettirilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu kararı *Resmî Gazete*'de yayımlanır ve Türk vatandaşlığının kaybına ilişkin kararlar, Resmî Gazetede yayımlandığı tarihten itibaren hüküm ifade eder. Aynı maddenin ikinci fıkrasında kaybettirme kararının sonuçları düzenlenmiştir. Buna göre, kaybettirme kararları şahsîdir, ilgilinin eş ve çocuklarına tesir etmez. Görüldüğü gibi, kaybettirme kararı, cezaî mahiyette bir karar olduğu için şahsi sonuç doğurur. Dolayısıyla, sadece bu karara konu olan kişiyi etkiler, eşine bir etkisi yoktur. Ayrıca, Türk vatandaşlığının kaybettirilmesi kararı mutlak olarak kişisel nitelik taşıdığından, hakkında kaybettirme kararı alınan ilgilinin çocukları Türk vatandaşı olarak kalmaktadır.

2. Vatandaşlığa Alınmanın İptali

Hem 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda, hem de tasarıda yer alan vatandaşlığın irade dışı kayıp hallerinden ikincisi '*vatandaşlığa alınmanın iptali*' müessesesidir. Bu müessese, Türk vatandaşlık hukukuna, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile girmiştir. Bu müesseseye ne Tâbiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'nde, ne de 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda yer verilmişti.

Vatandaşlığın telsik yoluyla kazanıldığı hallerde, vatandaşlık kazanmak isteyen ilgili için kanunlarda birtakım koşullar belirlenmiştir. İlgilinin vatandaşlığa alınmak istemi üzerine, kanunun aradığı şartların gerçekleşip gerçekleşmediği araştırılır.[44] Ancak, uygulamada karşılaşılan örnekler, telsik kararlarının, hatasız olmadığını göstermektedir. Bu hataların nedeni, telsik talebinde bulunan kişinin davranışı nedeniyle olabileceği gibi, idarenin kusuru ile de olabilir.[45] Başka bir anlatımla, vatandaşlığa alınmak isteyen ilgili, yetkili makamları bilerek, isteyerek yanıltabilir ve vatandaşlığa alınma kararı ilgilinin vermiş olduğu bu yalan bilgiler dolayısıyla verilmiş olabilir; ya da bu durumun tam tersi de gerçekleşebilir; yani vatandaşlığa alınmak isteyen kişi kendisinden istenen bilgileri tam ve doğru olarak verdiği halde, yetkili makam, bu bilgilere göre, vatandaşlığa alınmaması gereken bir kişinin vatandaşlığa alınmasına karar vermiş olabilir. Her iki halde de kanuna aykırı olarak kazanılmış bir statü –vatandaşlık- söz konusudur.[46]

Vatandaşlığa alınmanın iptali müessesesinin amacı, ilgilinin yalan beyanı ile gerçekleşen idarî tasarrufun -sakat bir tasarruf olduğu için- geri alınabilmesidir[47] ve hiç kuşkusuz, eski vatandaşlık kanunlarımızda yer almayan bu müessese bir gereksinimi karşılamaktadır.

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 24. maddesi '*vatandaşlığa alınmanın iptali*' başlığı altında, vatandaşlığa alınmanın hangi koşullar altında ve kadar süre içinde geri alınabileceğini, 33. maddesi ise, vatandaşlığa alınmanın hüküm ve sonuçlarını düzenlemiştir. Tasarıda ise, vatandaşlığa alınmanın iptaline ilişkin şartlar 31. madde de '*Türk vatandaşlığının iptali*' başlığı altında; iptal kararının sonuçları 32. madde

---

44 Fişek, Hicri, 'Vatandaşlığa Alınmanın İptali', *Prof. Dr. O. F. Berki'ye Armağan,* Ankara 1977, s. 376.

45 Göger, s. 137.

46 Fişek, *İptal,* s. 376; Bazı ülke kanunları, bu gibi hallerde nasıl hareket edileceğini açık olarak hükme bağlamışlar ve vatandaşlığa alınmanın hileli olup ve olmamasına göre farklı hükümler kabul etmişlerdir: Fişek, İptal, s. 376; ayrıca örnek için bkz., Fişek, İptal, s. 376-377; 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunumuz ise, vatandaşlığa alınmanın iptaline ilişkin hükümlerini etkilemiş olan 29 Eylül 1952 tarihli '*İsviçre Vatandaşlığının Kazanılması ve Kaybı Hakkındaki Federal Kanun*'dan etkilenmiş ve vatandaşlığa alınmanın iptalini, vatandaşlığa alınmanın hileli olup olmamasına göre ayrım yapmadan, sadece hileli bir şekilde kazanılan vatandaşlığın iptal edilebileceğini hükme bağlamıştır: Fişek. İptal, s. 377; 1952 İsviçre Vatandaşlığı Kanunun çevirisi için bkz., Fişek, Hicri *'İsviçre Tâbiiyetinin İktisabı ve Kaybı Hakkında Federal Kanun', AÜHFD.*, 1953, S. 1-4, s. 755-769.

47 Göger, s. 138.

de '*iptal kararının geçerliliği ve sonuçları*' başlığı altında; yine vatandaşlığa alınma kararının iptaline ilişkin bir sonuç olan, malların tasfiyesi konusu ise ayrı bir maddede Â33. maddede '*malları tasfiyesi*' başlığı ile– düzenlenmiştir.

Bu bağlamda, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 24. maddesi ile tasarının 31 maddesindeki ilk farklılığın, madde başlıklarında görüldüğünü söyleyebiliriz. Yürürlükteki kanunda '*Vatandaşlığa alınmanın iptali*' kavramı tercih edilirken, tasarıda '*Türk Vatandaşlığının iptali*' kavramı tercih edilmiştir. Kuşkusuz, '*Türk vatandaşlığının iptali*' daha geniş bir kavramdır ve vatandaşlığın yetkili makam kararıyla kazanıldığı her durumu içermektedir. Oysa, '*vatandaşlığa alınmanın iptali*' kavramı daha dar bir kavram olup, ancak, vatandaşlığın telsik yoluyla kazanılması hallerinde kullanılması gereken bir yoldur.

Tasarının 31. maddesi, telsikin (genel olarak vatandaşlığa alınma (TVKT m.11) ve istisnaî vatandaşlığa alınma (TVKT m.12)) yanı sıra, eski Türk vatandaşlarının yeniden Türk vatandaşlığını yetkili makam kararıyla kazanmasını da kapsamaktadır (TVKT m. 13 ve 14). Öte yandan, tasarı, 11 ila 14. maddelerinde vatandaşlığa alınma ifadesini değil, telsiki de (vatandaşlığa alınmayı da) kapsayacak şekilde, yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılması ifadesini kullanmaktadır. Dolayısıyla, 13. ve 14. maddelerde düzenlenen haller, teknik olarak telsik (vatandaşlığa alınma) kabul edilmediğinden, vatandaşlığa alınmanın iptali yerine Türk vatandaşlığının iptali ifadelerinin tercih edilmesi, yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanıldığı bütün durumları kapsaması nedeniyle isabetlidir.

a. İptalin Şartları

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 24. maddesine göre, "*vatandaşlığa alınma, ilgilinin yalan beyan veya önemli hususları gizlemesi sonucu vuku bulmuş ise, vatandaşlığa alınma kararı Bakanlar Kurulunca iptal edilir*".

Tasarının 31. maddesi ise konuyu şu şekilde düzenlemiştir: "*Türk vatandaşlığını kazanma kararı, ilgilinin yalan beyanı veya vatandaşlığı kazanmaya esas teşkil eden önemli hususların gizlenmesi sonucunda vukuu bulmuş ise, kararı veren makam tarafından iptal edilir*". Görüldüğü gibi, Tasarının, vatandaşlığa alınma terimi yerine, vatandaşlığın yetkili makam

kararı ile kazanıldığı tüm halleri (TVKT m. 11 ila 14) kapsamak üzere tercih etmiş olduğu "*vatandaşlığın kazanılması*" kavramı, 31. maddenin kaleme alınışında da etkili olmuş ve vatandaşlığa alınma yerine Türk vatandaşlığını kazanma kararı ifadelerine yer verilmiştir.

aa. İlgili, Yetkili Makam Kararı ile Vatandaşlığı Kazanmış Olmalıdır

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'na göre, vatandaşlığa alınma kararının iptal edilebilmesi için, ilgilinin yetkili makam kararıyla vatandaşlığa alınmış olması gerekir. Kanunun 6. maddesinde düzenlenen genel olarak vatandaşlığa alınma ve 7. maddede düzenlenen istisnaî vatandaşlığa alınma teknik anlamda '*telsik*' olarak adlandırılır. Kanunun 8. maddesinde düzenlenen '*yeniden Türk vatandaşlığının kazanılması*' hali için, her ne kadar kanun koyucu '*vatandaşlığa alınma*' yani '*telsik*' terimini kullanmışsa da, bu yerinde bir kullanım değildir. Zira, bir kişinin daha önceden sahip olduğu bir vatandaşlığı, yetkili makam kararıyla yeniden kazanması, vatandaşlığa alınma (telsik) olarak kabul edilmemektedir. Telsik, ilgilinin, daha önce sahip olmadığı bir vatandaşlığa yetkili bir makam kararıyla ilk kez kazanmasıdır.[48]

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın 11. maddesi, TVK'nın 6.maddesindeki genel olarak vatandaşlığa alınmaya; 12. maddesi ise TVK'nın 7.maddesindeki istisnaî olarak vatandaşlığa alınmayı (ki bunlar teknik anlamda telsik olarak kabul edilmektedir) karşılamaktadır. Tasarının 13. ve 14. maddeleri ise, Türk vatandaşlığının yetkili makam kararıyla yeniden kazanılmasını (Yürürlükteki Kanununun 8. maddesinde yer alan yeniden vatandaşlığa alınma müessesesine karşılık gelmektedir) düzenlemektedir. Öte yandan, Tasarının 16. maddesinin evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılmasını da yetkili makam kararıyla kazanma olarak düzenlemiş olduğu göz önünde tutulmalıdır. Dolayısıyla, Tasarıya göre, Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kararının iptali, evlenme dahil, yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılmış olduğu her durumu kapsamaktadır.

[48] Göger, s. 66 vd;

bb. İlgilinin Yalan Beyanda Bulunması veya (Vatandaşlığı Kazanmaya Esas Teşkil Eden) Önemli Hususların Gizlemesi

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'ndaki "*ilgilinin yalan beyanı veya önemli hususları gizlemesi*" ifadesi, doktrinde farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bazı yazarlara göre, yalan beyan ile önemli hususların gizlenmesi arasında fark bulunmaktadır. Şöyle ki, ilgilinin, vatandaşlığa alınma başvurusu sırasında verdiği bilgilerde yalan beyanda bulunmuş olması, kesin iptal nedeni olarak görülmüş; buna karşılık, önemli hususların gizlenmiş olmasının, iptal nedeni sayılabilmesi için, bu hususların '*önemli*' olması gerektiği savunulmuştur.[49] Bir diğer görüş ise, vatandaşlığa alınma şartlarında, yalan beyanın veya gizlenen hususların vatandaşlığa alınmaya müessir olması şartı aranmaktadır.[50]

Tasarıdaki düzenleme ise, "*ilgilinin yalan beyanda bulunması veya vatandaşlığı kazanmaya esas teşkil eden önemli hususları gizlemesi*" şeklindedir. Görüldüğü gibi, tasarı, yürürlükteki kanunda yer almayan, "*vatandaşlığı kazanmaya esas teşkil eden*" ibaresine yer vererek bu konudaki tartışmaları sona erdirmektedir. Tasarıdaki bu açık düzenleme karşısında, yalan beyanın, her halde vatandaşlığın iptali sonucunu doğuracağını; bazı hususların gizlenmesi halinin ise, gizlenen hususların vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin kararın verilmesinde esas teşkil ediyor olması halinde iptalin söz konusu olabileceği kanısındayız. Ayrıca, burada ölçüt, gizlenen husus bilinseydi, vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin karar verilmeyecektiyse, bu husus, vatandaşlığa alınmada esas teşkil eden önemli bir husus olarak addedilebilir.[51]

cc. İlgilinin Kastı

Ne kanunda, ne tasarıda ilgilinin kastına ilişkin bir düzenleme bulunmasına rağmen, doktrinde genel kabul gördüğü üzere, iptal için, ilgilinin bilerek ve isteyerek idareyi yanılgıya düşürmüş olması, yani kastı gerekmektedir. İlgilinin bilgisi ve isteği dışında meydana gelmiş olan yanlışlıklar iptale konu olmamalıdır.[52]

---

[49] Nomer, s. 111; Aybay, s. 254.
[50] Doğan, s. 117.
[51] Aynı yönde, Uluocak, s. 104; Nomer, s. 109.
[52] Nomer, s. 111; Uluocak, s. 104; Göğer, s. 141; Aybay, s. 254; Doğan, s. 118; karşı görüş için bkz., Fişek, H.: 'Vatandaşlığa Alınmanın İptali', *Prof. Dr. O. F. Berki'ye*

dd. Süre Koşulu

İlgilinin, Türk vatandaşlığına alınmasından itibaren belli bir süre geçtikten sonra, artık bu kararın iptal edilemeyeceği yönünde 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda yer alan düzenlemeye paralel bir düzenleme, tasarının 31. maddesinin ikinci fıkrasında da yer almaktadır. Bu maddeye göre, "*iptal kararı, Türk vatandaşlığının kazanılmasından başlayarak on yıl geçtikten sonra verilemez*".

Gerek yürürlükteki kanunda, gerekse tasarıda, süreye ilişkin sınırlama getirilmesinin amacı, '*vatandaşlığın sürekliliği*' ilkesinin bir yansıması[53] ve ilgilinin şahsî statüsünde istikrarın sağlanmasıdır.[54] Böylelikle, ilgilinin sonsuza dek, vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin kararın iptali korkusu ile yaşamasının da önüne geçilmek istenmiştir.

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile tasarıdaki düzenlemede, süreye ilişkin şart ortak olarak kabul görmüş olmasına rağmen, sürenin uzunluğu konusunda farklılık bulunmaktadır. Şöyle ki, yürürlükteki kanunda bu süre beş yıl olarak belirlenmişken, tasarıda on yıl olarak düzenlenmiştir.

Doktrinde,[55] beş yıllık sürenin dahi hukukî istikrar ilkesi ile bağdaşmadığı yönündeki eleştiriler devam ederken, Tasarıda sürenin on yıl olarak belirlenme nedenini anlamak güçtür.

b. Kararı Verecek Makam

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile tasarının kaleme alınışında şöyle bir farklılık daha bulunmaktadır. Yürürlükteki kanunun 24. maddesine göre, vatandaşlığın iptaline karar vermeye yetkili makam '*Bakanlar Kurulu*' iken, tasarıda bu husus 31.maddenin ilk fıkrasında '*kararı veren makam*' olarak düzenlenmiştir.

İdare hukuku ilkelerine göre, idarî bir karar, ancak, mahkeme tarafından iptal edilebilir. Başka bir anlatımla, sakat bir idarî kararın, askılı geçerliliğine son verilebilmesi için o kararın yargı organlarınca iptal edilmesi gerekir. Bu nedenle, gerek yürürlükteki kanunda, gerek-

Armağan, Ankara 1977, s. 380 vd.

53 Nomer, s. 111.

54 Göğer, s. 141.

55 Göğer, s. 142.

se tasarıda yer alan '*iptal*', teknik anlamda iptal değildir.[56]

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 33. maddesinin ikinci fıkrasına göre, "*iptal kararının geriye yürümez*". Bu nedenle, kanunda iptal olarak ifade edilmiş olan terimin, aslında bir '*geri alma*' işlemi olduğunu da söyleyemeyiz. Zira, geri alma, sakat bir idarî kararın, idarenin alacağı bir başka kararla, alındığı andan itibaren hükümsüz hale gelmesi, hukuk aleminden silinmesidir.[57] İdarî bir kararın, idarenin alacağı başka bir idarî kararla geleceğe yönelik olarak yürürlükten kaldırılması ise '*kaldırma*'[58] olarak adlandırılır ve kanunda iptal olarak ifade edilen yaptırımın, aslında idare hukuku anlamında bir '*kaldırma*' olduğu açıktır. Bu açıklamalar, tasarı için de geçerlidir; çünkü, tasarının 32. maddesinin birinci fıkrasına göre, iptal kararı, karar tarihinden itibaren hüküm ifade eder. Başka bir anlatımla, tasarıda da, iptal kararının geriye yürümeyeceği kabul edilmiştir. Bu nedenle, aslında tasarıda iptal olarak ifade edilen, idare hukuku anlamında bir '*kaldırma*' dır.

Görüldüğü üzere, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda kullanılan hatalı ifade, tasarıda da aynen devam ettirilmiş, düzeltme yoluna gidilmemiştir.

Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, Türk vatandaşlığına alınma kararının iptalinde yetkili makamın bu yetkisi bağlı yetkidir. Gerek kanunda, gerek tasarıda bu husus '*iptal edilir*' şeklinde düzenlenerek kabul edilmiştir. Başka bir anlatımla, iptale ilişkin koşulların gerçekleşmesi halinde, yetkili makam, iptal kararı vermek zorundadır. İptal kararı vermeye yetkili makamın takdir yetkisi bulunmamaktadır.[59]

c. İptal Kararının Hüküm ve Sonuçları

İptal kararının sonuçları 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 33. maddesinde, tek bir madde altında, düzenlenmiştir. Tasarıda ise konu 32. maddede "*iptal kararının geçerliliği ve sonuçları*", 33. maddede ise "*malların tasfiyesi*" başlıkları altında düzenlenmiştir.

---

[56] Günday, Metin, *İdare Hukuku,* B. 8, Ankara 2003, s. 154.
[57] Günday, s. 157.
[58] Günday, s. 157.
[59] Uluocak, s. 105.

Yürürlükteki kanunun 33. maddesine göre, "*iptal kararı ilgili kişiye bağlı olarak Türk vatandaşı olmuş eş ve çocuklar hakkında da hüküm ifade eder*". Bu husus tasarının 32. maddesinin ikinci cümlesinde "*iptal kararı ilgili kişiye bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanan eş ve çocuklar hakkında da uygulanır*" şeklinde ifade edilerek, kanunun 33. maddesindeki düzenlemeye paralel bir düzenleme getirilmiştir.

Görüldüğü gibi, kural olarak, iptal kararı, eş ve çocukları etkilemez. Başka bir anlatımla, iptal edilen vatandaşlığa bağlı olmaksızın Türk vatandaşlığını kazanmış olan eş ve çocukların vatandaşlığını bu karar etkilemeyecektir. Ancak, bu kuralın hem kanunda, hem de tasarıda yer alan istisnası, ilgili kişi ile birlikte ve onun Türk vatandaşı olmasını sağlayan işleme bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanmış kişilerdir. Bu halde, iptal kararı kolektif sonuçlar doğurmaktadır.

Kanunun 33. maddesinin ikinci fıkrası, iptal kararlarının geriye yürümeyeceğini açıkça belirtmektedir. tasarının 32. maddenin birinci cümlesinde ise, "*iptal kararı, karar tarihinden itibaren hüküm ifade eder*" şeklinde aynı anlama gelen bir ifade kullanılmaktadır.

Kanunda 33. maddenin son fıkrası, tasarının da 33. maddesi, vatandaşlığı iptal edilenlerin mallarının tasfiyesini ve sınır dışı edilmelerini ve bunlara ilişkin hükümleri düzenlemektedir. İptal kararını vermeye yetkili makam, ya sadece ilgilinin vatandaşlığının iptaline karar verir ki, buna doktrinde '*basit iptal kararı*' denir;[60] ya da gerekli görülen hallerde, iptal kararı yanında, vatandaşlığı iptal edilenlerin mallarının tasfiyesi ve kendilerinin de sınır dışı edilmesine karar verilir ki, buna da doktrinde '*kapsamlı iptal kararı*' denir.[61] Ancak, kanunda "*lüzumlu görülen haller*"in (tasarıda ise, aynı anlama gelmek üzere "*gerekli haller*" ifadesi kullanılmıştır) neler olduğu kanunda belirtilmemiştir. Yönetmelikte de, konu ile ilgili herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Kapsamlı iptal kararını gerektirecek hususların takdiri, bu kararı verecek olan makama bırakılmıştır. Yetkili makam, olayın özelliklerini dikkate alarak, basit ya da kapsamlı iptal kararı verecektir. Bu durum, aynı yaklaşımı tercih etmiş bulunan tasarı için de geçerlidir.

Tasarının 33. maddesinin birinci fıkrasına göre, kapsamlı iptal kararı verilmesi halinde, ilgili, Türkiye'deki mallarını en geç bir yıl içinde

60 Uluocak, s. 106.
61 Uluocak, s. 107.

tasfiye ederek, Türkiye'yi terk etmek zorundadır. Kanunkoyucu, hakkında kapsamlı iptal kararı verilen ilgililerin, Türkiye'de kalmalarını istememiştir. Yine aynı madde hükmüne göre, hakkında kapsamlı iptal kararı verilen kişinin, verilen süre içinde mallarını tasfiye etmemesi halinde, malları Hazinece satılarak bedelleri nam ve hesaplarına kamu haznedarlığı sistemine dahil bir kamu bankasına yatırılır ve bu kişiler sınır dışı edilirler. Görüldüğü gibi, tasarının bu hükmü, ilgili Kanun hükmü ile benzerlik göstermektedir.

Tasarının 33. maddesinin ikinci fıkrasına göre, hakkında iptal kararı verilen kişinin yargı yoluna başvurması halinde, malların tasfiyesi ve sınır dışı edilme işlemleri dava sonuna bırakılır. Bu husus 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 33. maddesinde de açıkça düzenlenmiş bulunmaktadır.

A. Türk Vatandaşlık Kanunu'nda Düzenlenip Tasarıda Yer Almayan Vatandaşlığın İrade Dışı Kaybı Hali: Çıkarma

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda '*vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler*' başlığı altında '*kaybettirme*' müessesesinden sonra '*çıkarma*' müessesesi düzenlenmiştir ve bu düzenleme 26. maddede yer almaktadır.

Vatandaşlığın irade dışı kaybı yollarından bir diğeri olan '*çıkarma*', Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda düzenlenip de Tasarıda yer almayan tek müessesedir.

Çıkarma, her ne kadar 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile kabul edilmiş bir terim olsa da, aslında, Tâbiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi ve 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda düzenlenmiş olan '*ıskat*' müessesesini karşılamaktadır.[62]

Yürürlükteki kanunun 26. maddesine göre,[63] çıkarma kararı veri-

[62] Göger, s. 158; Fişek, *İptal*, s. 375; Berki, *Vatandaşlığın Kaybı*, s. 125-126.

[63] *"Yurt dışında bulunup da Türkiye Cumhuriyetinin iç ve dış güvenliği ile kanunun suç saydığı şekilde iktisadi ve mali güvenliği aleyhinde faaliyette bulunan veya yurt içinde bu tür faaliyetlerde bulunup da her ne suretle olursa olsun yurt dışına çıkan ve hakkında Türkiye'de bu nedenle kamu davası açılmasına veya ceza kovuşturmasına veya hükmün infazına olanak bulunmayan ve gelmesi için yapılan duyuruya rağmen üç ay içinde, savaş, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde bir ay içinde yurda dönmeyen Türk vatandaşlığını son-*

lebilmesi için gerekli şartları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

- İlgili yurtdışında bulunmalıdır. Yurt dışında bulunma nedeni ve yurt dışına çıkma şekli önemli değildir. İlgilinin fiilen yurt dışında bulunması yeterlidir.[64]

- İlgili, Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış güvenliği ile iktisadi ve mali güvenliği aleyhine faaliyette bulunmalıdır. Bu husus yönetmeliğin 37. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre, Türk Ceza Kanunu'nun 2. kitabının 1. babında, birinci fasıl ve ikinci fasıl hükümleri içinde yer alan maddeler ile Askerî Ceza Kanunu'nun aynı amaca yönelik hükümleri, silah kaçakçılığı ve benzeri suçlar bu kapsama girmektedir. Hangi tür faaliyetlerin devletin iç ve dış güvenliği aleyhine olduğunu, Bakanlar Kurulu her somut olayın özelliğine göre tespit edecektir.[65]

- İlgilinin bu eylemlerin dolayı hakkında kamu davası açılmasına, ceza kovuşturması yapılmasına ya da hükmün infazına olanak olmamalıdır. İlgilinin, kendisine isnat edilen fiileri yurt içinde ya da yurt dışında işlemiş olmasının bir önemi yoktur.

- İlgiliye duyuru yapılmalıdır; bu duyuruya rağmen, normal zamanlarda üç ay, savaş ve olağanüstü zamanlarında 1 ay içinde, yurda dönmemelidir.

- İlgili, Türk vatandaşlığını sonradan (mükteseben) kazanmış olmalıdır. Doğumla (aslen) Türk vatandaşlığını kazananlar hakkında çıkarma kararının verilebilmesi için, Türkiye'nin savaş halinde bulunması gerekir.

- Bakanlar Kurulu'nun çıkarma kararı vermesi gerekir.

- Kişinin yurda dönmesi halinde, hakkında çıkarma kararı verilemez.

Çıkarmanın (ve kaybettirmenin) genel sonucunu düzenleyen, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 34. maddesine göre, çıkarma kararı, ilgilinin eşini ve çocuğunu etkilemez; şahsî sonuçlar doğurur. Kanunun 35. madde ise çıkarmanın sonuçlarını düzenlemektedir. Bu

---

radan kazanmış kişiler Bakanlar Kurulu kararı ile vatandaşlıktan çıkarılabilir.

Bu hüküm, Türkiye savaş halinde bulunduğu zaman, doğumla Türk vatandaşı olanlar hakkında da uygulanır".

64 Nomer, s. 128.

65 Doğan, s. 137.

maddeye göre, Türk vatandaşlığından çıkarılan kişilerin Türkiye'de bulunan malları hazinece tasfiye edilir. Tasfiye bakiyesi, ilgilinin nam ve hesabına millî bankaya yatırılır. Ayrıca, Türk vatandaşlığından çıkarılan kişiler, Türkiye'de yerleşmemek ve genel hükümlere tâbi olmak şartıyla[66] Türkiye'ye gelebilirler. Başka bir anlatımla, bu kişiler, Türkiye'ye ancak turist olarak gelebilirler ve hakkında çıkarma kararı verilen kişiler hiçbir şekilde tekrar Türk vatandaşlığını kazanamazlar. Haklarında çıkarma kararı verilen kişilerin, tekrar Türk vatandaşlığını kazanabilmeleri, ancak, çıkarılacak af kanunlar ile mümkün olabilir.[67]

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu hükümlerine göre, kısaca şartlarını ve sonuçlarını özetlediğimiz çıkarma müessesesi, tasarıda düzenlenmediği gibi, tasarının gerekçesinde de, düzenlenmeme nedenine ilişkin herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

Kısaca açıkladığımız çıkarma müessesesi, sonuçları çok ağır bir yaptırımdır ve çağdaş hukuk sistemlerinde böyle gibi bir müessesenin gerekli olup olmadığı tartışmaya açık bir konudur.

Konu Türk doktrininde de uzun süre tartışılmış ve çeşitli gerekçelerle eleştirilmiştir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, vatandaşlıktan çıkarma müessesesinin, '*herkesin bir tabiiyeti olmalıdır*' ve '*herkes tabiiyetini seçmede ve değiştirmede özgür olmalıdır*' şeklindeki direktif ilkelere aykırı bir düzenleme olduğu açıktır.[68] Zira, çıkarmada, yetkili makam, ilgilinin daha sonraki vatandaşlık durumu ile ilgilenmediği için, ilgili vatansız kalabilir.[69]

Diğer taraftan vatandaşlıktan çıkarmanın, hem psikolojik, hem de hukukî bakımdan çok ağır bir müeyyide olduğu ileri sürülmektedir. Gerçekten de, bu yolla Türk vatandaşlığını kaybeden bir kişi, bir daha Türk vatandaşlığını kazanamayacağı gibi, Türkiye'de bulunan malları

---

66 Bu ifadeden anlaşılması gereken, yabancıların Türkiye'ye girişlerinde tâbi oldukları hükümlerdir. Bu hükümler ise Pasaport Kanunu'nda yer almaktadır. Adı geçen Kanunun ek madde 5'e göre, " *her ne suretle olursa olsun, Türk vatandaşlığını kaybedenlerden Türkiye'ye gelmek isteyenlere mahzurlu görülmemesi halinde İçişleri Bakanlığınca izin verilebileceği kabul edilmiştir. Bunlardan 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 26. maddesine göre vatandaşlıktan çıkarılmış olup da turist olarak ülkemize gelmek isteyenlere yılda en çok dört ay kalabilmek üzere izin verilebilir*".

67 Doğan, s. 144.

68 Aybay, s. 245-246.

69 Doğan, s. 135.

da resen tasfiye edilecektir.[70] Bu haliyle, bir anlamda Türk vatandaşlığından kovulma anlamına gelen vatandaşlıktan çıkarmanın, insan haklarına aykırı olduğu görüşü de ileri sürülmüştür.[71]

Ayrıca, yurt dışında bulunan vatandaşlarla, yurt içinde bulunan vatandaşlar arasında ayrım yapılması eşitlik ilkesine aykırıdır. Devlet yurt dışında bulunan vatandaşını takip etmekte güçlük çekebilir; ancak, bu sorun vatandaşlar arasında ayrım yapılarak çözülmemelidir.[72]

Buna ek olarak, Türk vatandaşlığını aslen kazananlarla, mükteseben kazananlar arasında farklılık yaratılması da hem eşitlik ilkesine, hem de Avrupa Vatandaşlığı Sözleşmesi'nin 5. maddesinin ikinci fıkrası aykırıdır. Kaldı ki, bu maddeye göre, aynı suçu işleyen an'asıl vatandaşa, savaş hali hariç, herhangi bir yaptırım uygulanmamakta Türk vatandaşlığını mükteseben kazanmış olanlar ise, vatandaşlıktan çıkarma gibi bir yaptırımla karşı karşıya kalmaktadırlar.[73] Esasen bu hususun, Anayasanın 66. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiş olan '*hukukîlik ilkesi*' ne aykırı olduğu da açıktır.

Tüm bu nedenlerden dolayı, çıkarma müessesesinin tasarıda yer almamış olması yerinde olmuştur kanısındayız.

Sonuç

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda, vatandaşlığın irade dışı kayıp yolları, '*kaybettirme*', '*vatandaşlığa alınmanın iptali*' ve '*çıkarma*' olmak üzere üç müessesede toplanmıştır. Tasarı ise çıkarma müessesesine yer vermeden, Türk vatandaşlığının irade dışı kayıp yolarını '*kaybettirme*' ve '*Türk vatandaşlığının iptali*' başlıkları altında düzenlemiştir.

Yürürlükteki kanun hükümleri, özellikle kaybettirme nedenleri ile ilgili olarak çeşitli yönlerden eleştirilmiştir. Bu eleştiriler, bazı kaybettirme nedenlerinin, eşitlik ilkesini zedelediği, devlete geniş takdir hakkı tanındığı ve devlet menfaatlerine gereğinden fazla önem verildiği ve bazı kaybettirme nedenlerinin de belirlenmesinde isabetsizlikler

[70] Dönme yasağı ve tasfiyenin tarihçesi için bkz., Seviğ, s. 133 vd.
[71] Aybay, s. 246.
[72] Göger, 159.
[73] Doğan, s. 141.

olduğu yönündedir.[74]

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda düzenlenmiş olan pek çok kaybettirme nedeninin, tasarıda yer almamasının nedenlerinden biri de bu eleştiriler olabilir. Gerçekten de, TVK'da sekiz bent halinde düzenlenmiş olan kaybettirme nedenlerinden altı tanesi tasarıda yer almamaktadır ve kanaatimizce bu şekilde bir tercih yerinde olmuştur.

Tasarıya dahil edilmemiş olan ilk kaybettirme nedeni, ilgilinin yabancı bir devlet vatandaşlığını izin almadan kazanmış olmasıdır ki; bu nedeni vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylem olarak kabul etmek çok güçtür.

Yürürlükteki kanununda sayılmış olup da, tasarıda yer almayan kaybettirme nedenlerinden üçü, askerliğe ilişkin hükümlerdir. Askerlik hizmetinin vatandaşlık kaybetmede etkili olup olamayacağı sorunu zamandan zamana, toplumda topluma farklılıklar gösterdiği gibi, ilgilinin devlete karşı yükümlülüklerini yerine getirmemesinin yaptırımının vatandaşlığını kaybetmek olarak belirlenmesi de hakkaniyete aykırıdır. Tasarıda askerliğe ilişkin kaybettirme nedenlerine yer verilmemesi bu nedenlerle isabetli olmuştur kanısındayız.

Tasarıda düzenlenmemiş bir diğer husus da, yürürlükteki kanunun 25. maddesinin (f), hem (h) bentlerinde düzenlenmiş olan kaybettirme nedenleridir ki; bu nedenleri de vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylem olarak kabul etmek güç olduğu gibi, kaybettirme nedenlerinin belirlenmesinde müktesep vatandaş –an'asıl vatandaş ayrımının ya da çifte/çok vatandaşlığa sahip olan Türk vatandaşı– sadece Türk vatandaşı ayrımının yapılması yerinde değildir.

Tasarıda düzenlenen kaybettirme nedenlerine gelince; bunlar, sırasıyla, yabancı bir devletin, Türkiye'nin menfaatlerine uymayan hizmetinde bulunma; savaş halinde olduğumuz bir ülkenin her türlü hizmetinde bulunma ve gönüllü olarak yabancı bir devlette askerlik yapma halleridir. Tasarıda düzenlenmiş olan bu üç nedenden ilk ikisi, yürürlükteki kanunumuzda da kaybettirme nedeni olarak sayılmışken, son neden, Tasarı ile getirilmiş yeni bir düzenlemedir.

Tasarıdaki ilk kaybettirme nedeni olarak kabul edilmiş olan, yabancı bir devletin Türkiye'nin menfaatine uymayan hizmetinde bulunma ibaresinde kullanılan, '*menfaate uymayan hizmet*' kavramı, za-

[74] Göger, 121-122.

mana ve koşullara göre değişen bir kavram olduğu için, tasarıda bu kavramın tanımlanması yoluna gidilmemiştir ve böyle bir yaklaşım yerindedir.

Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin her türlü hizmetinde bulunmak, tasarıda düzenlenmiş olan ikinci kaybettirme nedenidir ve savaş hali gibi istisnaî bir durumun vatandaşlığın kaybı sonucunu doğurması kabul edilebilir.

Tasarıda yer alan bu son kaybettirme nedeni, Avrupa Vatandaşlığı Sözleşmesi'nde de kabul edilmiştir. Gönüllü olarak yabancı askerî kuvvetlerde askerlik yapmak, vatandaşlığın kaybı nedeni olarak belirtilmişti ki, böyle bir düzenlemenin makul olduğunu düşünüyoruz.

Bunu yanı sıra, yine Avrupa Vatandaşlığı Sözleşmesi'nde de vatandaşlığın kaybı nedeni olarak belirtilmiş olan, hile, yalan beyan veya başvuru sahibine atfedilebilen ve vatandaşlığa alınmaya etkili bir vakıanın gizlenmesi suretiyle kazanılması konusu, hem 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda hem de tasarıda iptal nedeni olarak kabul edilmiştir. Ancak, yürürlükteki kanunda iptal edilebilme için verilen süre beş yıl iken, tasarıda bu sürenin on yıl olarak belirlenmiş olması, hukukî istikrar açısından uzun bir süredir.

Bunun yanı sıra, aynı düzenleme ile ilgili olarak, kanunda yapılan hatanın devam ettiğini söyleyebiliriz. '*iptal*' müessesesi ile kastedilen, teknik anlamda bir iptal değil, idare hukuku anlamında '*kaldırma*'dır ve tasarıda bu şekilde ifade edilmesi yerinde olur kanısındayız.

Tasarıda yer almayan bir diğer müessese de '*çıkarma*' müessesesidir. Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'nden bu yana vatandaşlık hukukunda düzenlenmiş olan '*çıkarma*' müessesesine tasarıda yer verilmemiş olması, şüphesiz tasarının en olumlu yönlerinden biridir. Eşitlik ilkesine ve insan haklarına aykırı bulunan bu düzenlemenin tasarıda düzenlenmemiş olmasının isabetli bir tercih olduğunu düşünüyoruz.

Tasarının sistematiği açısından baktığımızda ise önce vatandaşlığın irade dışı kaybı halleri –kaybettirme ve Türk vatandaşlığın iptali, hemen ardından da, bu müesseselerin sonuçları düzenlenmiştir. Bu şekilde bir düzenleme sistematik açından daha mantıksal olduğu gibi, müesseseleri incelemede kolaylık da sağlamaktadır.

Zaman içinde, politik ve sosyal etkiler nedeniyle yapılan değişikliklerin, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun sistematiğini bozdu-

ğu açıktır. Bu nedenle ve Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile uyumlu bir kanun yapılması amacıyla hazırlanmış olan tasarının, vatandaşlığın irade dışı kaybı yollarında belirlediğimiz eksikliklerinin giderilmesi gerektiği kanısındayız.

KAYNAKÇA

Aybay, Rona, Vatandaşlık Hukuku, B. 2, İstanbul 2006.

Berki, O. Fazıl, Devletler Hususi Hukuku, C. I, Tâbiiyet ve Yabancılar Hukuku, B. 6, Ankara 1966.

Berki, O. Fazıl, '*Yetkili Makam Kararı İle Türk Vatandaşlığının Kaybı*', AÜHFD. 1975, C. 32, S. 1-4, s. 117-134 (Vatandaşlığın Kaybı).

Doğan, Vahit, Türk Vatandaşlık Hukuku, B. 6, Ankara 2006.

Fişek, Hicri, '*Vatandaşlığa Alınmanın İptali*', Prof. Dr. O.F. Berki'ye Armağan, Ankara 1977, s. 373 – 396 (İptal).

Fişek, Hicri, '*Türk Vatandaşlığı Kanunu Açısından Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler*', Prof. Dr. Fadıl Sur'un Anısına Armağan, Ankara 1983, s. 381 – 399, (Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler).

Fişek, Hicri. '*İsviçre Tabiiyetinin İktisabı ve Kaybı Hakkında Federal Kanun*', AÜHFD. 1953, S. 1-4, s. 755-769.

Göger, Erdoğan, Türk Tâbiiyet Hukuku, B. 4, Ankara 1979.

Günday, Metin, İdare Hukuku, B. 8, Ankara 2003.

Güngör, Gülin, '*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi*', MHB.Yılmaz Altuğ'a Armağan Özel Sayısı, Yıl: 17-18, Sayı: 1-2, İstanbul 1997-1998, s. 229-250.

Nomer, Ergin: Vatandaşlık Hukuku, B. 14, İstanbul 2003.

Onar, Erdal / Tiryakioğlu, Bilgin, '*1982 Anayasasında Milletvekilliği – Vatandaşlık İlişkisi (Merve Kavakçı Olayı)*', Faruk Erem Armağanı, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara 1999, s. 557-599.

Sargın, Fügen, "*Türk Vatandaşlığı Kanunun'da Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme*", AÜHFD, C. 53, S. 1, 2004, s. 27-63.

Seviğ, M. Raşit, Devletler Hususi Hukuku -Giriş, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku-, İstanbul 1983.

Tanrıbilir, F. Bilge, '*Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku*', MHB., Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, Yıl: 22, Sayı: 2, İstanbul 2002, s. 791-818.

Tiryakioğlu, Bilgin/ Aygün M./ Şengür E.: Türk Uluslararası Özel Hukuk Mevzuatı, B.2, Ankara 2006.
Uluocak, Nihal, Türk Vatandaşlık Hukuku, Karşılaştırmalı Uygulamalı, İstanbul 1986.
Unat, İlhan, Türk Vatandaşlık Hukuku (Metinler-Mahkeme kararları), Ankara 1966.
Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Genel Gerekçesi.

İnternet Adresleri

http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/166.htm. http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=166&CM=8&DF=7/30/2007&CL=ENG.
http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/iheb.html.
http://www.hukukî.net/hukuk/index.php?article=632;
http://www.hukukî.net/kanun/403.15.frameset.asp
http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/364.html.
http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1232m.htm. http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanun_tasarisi_gd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=42557.